

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет спеціальної освіти, психології і соціальної роботи
Кафедра логопедії і спеціальних методик

Кваліфікаційна робота

з теми:

“Профілактика семантичних дислексій у молодших школярів”

Виконала здобувачка 2 курсу групи SoL1-M23z

ОП Спеціальна освіта (Логопедія)

спеціальності 016 Спеціальна освіта

спеціалізації 016.01 Логопедія

Тетяна ГРОДСЬКА

Керівник:

Олена МІЛЕВСЬКА,

кандидат психологічних наук, доцент

Рецензент:

Оксана ДМІТРІЄВА,

кандидат педагогічних наук, доцент

кафедри спеціальної та інклюзивної освіти

основ корекційної роботи

м. Кам'янець-Подільський – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
 РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ПРОФІЛАКТИКИ СЕМАНТИЧНОЇ ДИСЛЕКСІЇ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	8
1.1. Психологічні аспекти опанування смислового компоненту читання молодшими школярами.....	8
1.2. Семантична дислексія як форма порушення смислового компоненту читання	13
1.3. Методичні аспекти запобігання та подолання семантичних дислексій у молодих школярів.....	19
 РОЗДІЛ ІІ. ВИВЧЕННЯ СТАНУ СФОРМОВАНOSTІ ПЕРЕДУМОВ ДО ОПАНУВАННЯ СМИСЛОВОГО КОМПОНЕНТУ ЧИТАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	24
2.1. Розроблення методики констатувального дослідження.....	24
2.2. Проведення констатувального дослідження та аналіз отриманих результатів.....	33
 РОЗДІЛ ІІІ. ОСОБЛИВОСТІ ТА ЗМІСТ ЛОГОПЕДИЧНОЇ РОБОТИ З ПРОФІЛАКТИКИ СЕМАНТИЧНОЇ ДИСЛЕКСІЇ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	60
 ВИСНОВКИ.....	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	75
ДОДАТКИ.....	84

ВСТУП

Актуальність теми. Усвідомлене читання є провідною навчальною навичкою та розцінюється як невід’ємна складова особистісного розвитку індивіда. Друковані тексти постійно оточують нас у повсякденному житті, у навчальній та професійній діяльності, а уміння здійснювати пошук та обробку текстової інформації забезпечує накопичення пізнавального досвіду.

Сучасний світ означений широким колом інформаційних потоків, які надходять з засобів масової інформації, інтернет-ресурсів, рекламних постерів, інформаційних білбордів, описів на маркуваннях продуктів, інструкцій до приладів тощо. Об’єктивно виникає потреба у швидкому й ефективному виокремленні необхідного контенту, а також в адекватному його сприйнятті. Ці уміння формуються завдяки опануванню навичок читання, його смислового рівня, що неодмінно передбачає оперування текстовою семантикою.

Проблема смислового читання є постійним предметом уваги науковців: у психології читання розглядають як специфічний вид діяльності, який має чітку психологічну структуру, починаючи з мотиваційного компоненту, та інтегрується в інші види діяльності (Л. Виготський, Д. Ельконін, О. Лурія, О. Леонтьєв, R. Lawrence, H. Levin & E.J. Gibson); з позицій герменевтики (філософський напрям) читання відбувається на різних рівнях: структурно-аналітичному, синтетично-інтерпретаційному, критично-оцінювальному (H.-G. Gadamer, M. Adler, B. Малахов та ін.). У когнітивній лінгвістиці розроблено теорії фреймової семантики та семантичних прототипів, згідно з якими мовленнєва діяльність має динамічне співвідношення когнітивних і мовних структур, що опосередковане пізнавальними формами мислення і дозволяє узагальнювати знання і досвід (А. Вежбицька, А. Загнітко, О. Колесник, О. Селіванова, M. Johnson & G. Lakoff); цей підхід знайшов своє відображення під час психолінгвістичного аналізу рецептивних форм мовленнєвої діяльності, в т.ч. читання як однієї з форм писемного мовлення.

Педагогічне вивчення читацької діяльності зосереджене на поетапному формуванні читацьких навичок у дітей з урахуванням технічного і смислового компонентів читання (праці Т. Горбунцової, О. Гончарової, М. Вашуленка, А. Капської, В. Науменко, О. Савченко, О. Копиленко, Г. Олійник та ін.), а також розкриває можливості застосування різних методів навчання читання: фонетичного методу, звуко-аналітичного (К. Ушинський), складового методу (за М. Зайцевим), методу глобального читання (G. Doman) і розвивального читання (за Л. Шелестовою); креативних методів формування читацьких умінь: читання деформованих слів, речень, текстів за методом метод В. Едигея, метод критично-творчого читання Е. Чапінської, Р. Сокульського (metoda E. Capińskiej, R. Sokulski), ігровий метод Л. Яценти та ін.

Труднощі опанування читання пов'язані зі складністю його психофізіологічної структури. Порушення передумов до здійснення цієї діяльності (ряду вищих психічних функцій) призведуть до порушень процесу читання – дислексій (Є. Соботович, В. Ільяна, В. Меліченко, О. Корнєв та ін.), серед яких виокремлюють семантичні дислексії, які проявляються у нездатності сприйняти зміст прочитаного, у неможливості опанувати смислове читання.

Особливості опанування школярами навичок смислового читання, умінь проникати у семантику текстів вивчалися науковцями у зв'язку з дослідженнями проблем порушень писемного мовлення, зокрема дислексії (праці В. Ільяної, Е. Данілавічюте, О. Мілевської, В. Меліченко, А. Івашина, В. Тарасун; D. Bakker, C. Ziegler, U. Goswami, P. Gardner, F. Wood, та ін.). Науковці довели, що успішність навчання у школі значною мірою залежить від якості опанування навичкою читання.

Семантична дислексія, як одна з форм порушеного читання, властиві передусім молодшим школярам з порушеним психофізичним розвитком з огляду на особливості функціонування у них механізмів читацької діяльності. Зокрема, у дітей зі складними порушеннями мовлення, інтелекту, з дисфункціями аналізаторних систем, з порушеннями когнітивно-поведінкової сфери, та ін. несвоєчасно і спотворено формуються вищі психічні функції, які

становлять основу механізму читання як у технічній ланці (зорові гнозис і мнезис, оптико-просторове сприймання, звуковий аналіз та синтез, фонетико-фонематичні процеси), так і у смисловій (операції мовленнєвого структурування, мовленнєво-смислові операції, обсяг мовно-слухової пам'яті, концентрація та розподіл уваги, мисленнєві процеси). Своєчасне виявлення цих порушень, визначення їх диференційних ознак стає важливим завданням спеціальної методики навчання читання та методики логопедичної корекції.

Однак, у низці досліджень науковцями було виявлено, що труднощі опанування читання, зокрема навички смислового читання, властиві й дітям з нормотиповим розвитком і в окремих випадках набувають хронічного характеру (Н. Копманець, Т. Вісковатова, О. Мілевська та ін.).

Семантичні дислексії виявляє і коригує вчитель-логопед. Водночас, згідно з Концепцією превентивного навчання (В. Тарасун, 1998) та у відповідності з переліком функціональних обов'язків учителя-логопеда, засвідчених у Професійному стандарті (2024), додаткової уваги потребує профілактичний напрям логопедичної роботи.

Розв'язання проблеми профілактики семантичних дислексій передбачає кілька напрямів: вивчення готовності майбутніх школярів та першокласників до опанування смислового читання, за результатами якого виявляють дітей зі схильністю до дислексії, та розроблення спеціальних корекційно-розвиткових технологій задля запобігання семантичних дислексій паралельно з навчанням.

В контексті нашого дослідження значущою є позиція психологів щодо урахування мотиваційної основи читацької діяльності, особливостей розуміння та осмислення тексту як основоположного чинника психологічного змісту читацької діяльності.

У зв'язку з цим, набуває актуальності проблема профілактики семантичної дислексії у молодших школярів.

Мета дослідження: дослідити особливості логопедичної роботи з профілактики семантичних дислексій у молодших школярів

Відповідно до мети визначено наступні **завдання дослідження:**

1. Проаналізувати науково-методичну літературу з теми дослідження; охарактеризувати поняття „дислексія” та „семантична дислексія”; описати симптоматику семантичної дислексії у молодших школярів з типовим розвитком та порушенням психофізичного розвитку.

2. Висвітлити сучасні теоретико-методичні підходи щодо організації логокорекційного процесу в ланці профілактики порушень читання у школярів.

3. Експериментально вивчити стан сформованості готовності до смислового читання у молодших школярів; виявити ризики прояву семантичної дислексії.

4. Визначити особливості логопедичної роботи з профілактики семантичної дислексії у школярів та розробити методичне забезпечення цієї роботи.

Об’єкт дослідження – логопедична робота з профілактики дислексій.

Предмет дослідження – методичне забезпечення логопедичної роботи з профілактики семантичної дислексії у дітей молодшого шкільного віку.

Для досягнення поставленої мети і вирішення завдань були використанні наступні **методи**:

теоретичні: вивчення та аналіз загальної та спеціальної психолого-педагогічної літератури, методичних джерел, супровідної документації; метод структурування і систематизації наукової та емпіричної інформації;

емпіричні: інтерв’ю (опитування), анкетування;

експериментальні: констатувальний та формувальний експерименти;

математико-статистичні: кількісний та якісний аналіз даних.

Теоретико-методологічною основою дослідження є: теорії психологічної, психолінгвістичної структури читацької діяльності (Л. Виготський, Д. Ельконін, Т. Єгоров, Н. Чепелєва, А. Вежбицька, Р. Іванченко, R. Pawłowska) про психофізіологічні механізми процесу читання; психологічні теорії розуміння (Г. Костюк, О. Корніяка, А. Загнітко, Н. Ігнатенко, О. Колесник, M. Johnson & G. Lakoff), положення про функціональну основу процесу читання (В. Ільяна, В. Меліченко, О. Корнєв, P. Gardner, T. Miles);

концепції підготовки до шкільного навчання дітей з порушеннями психофізичного розвитку (А. Колупаєва, В. Тарасун, Л. Вавіна, Є. Соботович); психолінгвістичні, нейропсихологічні, дидактичні підходи до діагностики та корекції дислексій (Е. Данілавічюте, В. Ільяна, В. Тарасун, Т. Пічугіна).

Елементи наукової новизни одержаних результатів полягає в уточненні понять психологічна, психолінгвістична структура процесу читання, смислове читання; систематизації уявлень щодо специфічних порушень читання та семантичну дислексію; у дослідженні стану сформованості передумов до опанування молодшими школярами смислового читання.

Практична значущість результатів дослідження: обґрунтовано і розроблено методичне забезпечення логопедичної роботи для профілактики семантичної дислексії у дітей молодшого шкільного віку; матеріали дослідження можуть бути використані логопедами освітніх закладів, учителями початкових класів ЗЗСО, в тому числі з інклюзивним навчанням, батьками дітей старшого дошкільного віку та першокласників.

Експериментальна база дослідження. Дослідження проводилося на базі Старовишнівецького ліцею Вишнівецької селищної ради (Тернопільська область, Кременецький район). Дослідженням було охоплено 36 осіб; з них 18 учні перших класів (12 учнів з нормотиповим розвитком, 6 учнів з ООП), 18 батьків.

Апробація дослідження відбувалась на звітних науково-практичних конференціях студентів, магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (2023, 2024 рр.); на IV Міжнародній науково-практичній конференції „Current trends in scientific research development” (14-16 November, Boston, USA).

Результати дослідження відображені в одній публікації.

Структура дипломної роботи. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (70 найменувань), додатків. В роботі вміщено 4 таблиці, 8 рисунків.

Основний зміст роботи викладено на 73 сторінках.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного нами теоретико-експериментального було сформульовано такі висновки і узагальнення.

1. порушення читання пов'язані зі складністю його психофізіологічної структури, серед компонентів якої вагомими є мовно-мовленнєві і мисленнєві. Смислова ланка процесу читання ґрунтується на рецептивно-перцептивних механізмах; порушення передумов до опанування читання, зокрема смислового читання, призводить до специфічних його порушень – семантичних дислексій.

За наявності семантичної дислексії порушується розуміння слів, речень, тексту при технічно правильному читанні. Чинники семантичних дислексій: обмежений словниковий запас, неточне вживання слів, несформовані мовні узагальнення; порушення операцій аналізу, синтезу, узагальнення; збіднений досвід. Симптомами семантичних дислексій є нездатність пояснити значення прочитаного та співставити з малюнком; неправильні відповіді на питання; порушення сприймання зовнішньої і внутрішньої структури тексту та ін.

2. Профілактика семантичних дислексій у молодших школярів передбачає: розширення системи лексичних значень і словесних понять, розвиток мовно-смислових операцій (групування, узагальнення ін.), розвиток семантичного рівня сприймання, словесно-логічного мислення, умінь прогнозування, антиципації. За результатами дослідження виявлено недостатнє представлення у науково-методичних джерелах такого напрямку логопрофілактичної роботи як розвиток у дітей мотивації читання в цілому і смислового читання, зокрема.

3. Експериментально досліджено недостатність у молодших школярів (з порушеним онтогенезом, з нормотиповим розвитком) мовно-мовленнєвих передумов смислового читання (практичного усвідомлення лексики, граматики, синтаксичних зв'язків); знижену здатність до здійснення мовно-смислових операцій; недостатню мотиваційну основу читання:

- більшість учнів з нормотиповим розвитком досягають середнього і достатнього рівнів сформованості передумов смислового читання: дітям доступні уміння лексичного добору (достатній рівень - 75%, середній - 25%), орієнтування на граматичну семантику (достатній рівень - 50%, середній - 41,6%), практичні уміння синтаксичного структурування семантику (достатній рівень - 50%, середній - 50%);

- учні з особливими освітніми потребами мають низький та середній рівень сформованості передумов смислового читання: у більшості (66,6%) низький рівень практичного усвідомлення граматики і синтаксичних зв'язків, середній рівень виявлено у третини учнів (33,3%); достатній рівень не виявлено; краще сформований практичний рівень усвідомлення лексики (середній рівень у 66,6%, достатній - у 16,6%; показник низького рівня суттєво менший (16,6%);

- в учнів з нормотиповим розвитком виявлено достатній і середній рівні передумов навичок смислового прогнозування: діти співставляють елементи слова з його контуром, реконструюють слова з урахуванням їх семантики (достатній рівень складового синтезу - 58,3%, середній - 25%); здатні до антиципації кінцівки речень (достатній рівень - 50%, середній - 41,6%)

- в учнів з особливими освітніми потребами низька здатність до смислового прогнозування: більшість учнів не здатні до відновлення структури речень, особливо на матеріалі розповіді (низький рівень - 66,6%); половина учнів відчувають значні труднощі структурування слів з прямим і непрямым порядком складів (низький рівень - 50%); інша частина (середній рівень - 50%) виявляють кращі уміння реконструкції слів з прямим порядком поданих складів, але не в змозі опрацювати непрямий порядок складів; антиципація на рівні речення в учнів ЕГ2 знаходить переважно на низькому рівні (66,6%), ці школярі не продемонстрували умінь орієнтуватися на опорні слова з контексту чи актуалізувати особистісний досвід під час сприймання змісту.

Вивчення мотиваційної основи читання в учнів показало:

- більшість батьків (77,7%) усвідомлюють значення формування читацької культури у дітей; при цьому не усі розуміють як саме вона

формується; 22,2% батьків читають щодня дитині перед сном, використовують мультфільми як бонуси для залучення дитини до читання, формують у дитини позицію активного домашнього читача (довіряють обирати книжки); інші респонденти формально підійшли до анкетування, не даючи роз'яснень своїх дій, з описом яких погоджувались в анкетах; 44,4% визнають, що дітям не подобається подарунок-книжка, 22,4% помітили негативне ставлення до книжки у подарунок; переважаючим жанром у читанні з дітьми є дитячі енциклопедії (38,8%), також батьки продовжують читати казки (22,2%); частина батьків не орієнтуються у жанрах книжок, які, з їхніх слів, читають дітям. В цілому, батькам властиве недостатньо ретельне ставлення до власної участі у процесі формування читацької мотивації у дітей;

- в учнів обох підгруп виявлено недостатність мотиваційної основи читання; для більшості школярів читання пов'язане суто з шкільним навчанням; в домашніх умовах дітей інколи примушують до читання; обмаль дітей спостерігають батьків за читанням; більшість дітей ЕГ 2 не люблять, коли їм читають; учням обох підгруп читають вдома загалом мами; в учнів обох підгруп недостатній досвід відвідування книгарень.

4. Визначено напрями логопедичної роботи з профілактики семантичної дислексії у молодших школярів та запропоновано методичне забезпечення їх реалізації: створення читацької мотивації в учнів; проведення просвітницької роботи з батьками; застосування методик превентивної діагностики стану сформованості передумов смислового читання у школярів тренінг функційного забезпечення смислового читання (стимуляція мовленнєвої уваги; розвиток умінь складового структурування, переструктурування; розвиток навичок прогнозування).

Проведене дослідження не вичерпує усіх аспектів проблеми профілактики семантичних дислексій у молодших школярів. Перспективою дослідження є розроблення завдань для детального вивчення мотиваційної складової читацької діяльності старших дошкільників з метою організації своєчасної профілактики семантичних дислексій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонов А. В. Сприймання та розуміння тексту. Київ : Знання, 1977. 48 с.
2. Блінова Г.Й. Альбом для обстеження мовлення у дітей. Київ : Благовіст, 2001. 215 с.
3. Блінова Г.Й. Дидактичний матеріал для подолання вад письма у дітей. Київ : Радянська школа, 1990. 194 с.
4. Барташнікова І. А., Барташніков О. О. Як навчити малюка читати: для дітей 4-5 рр. Тернопіль : Навчальна книга „Богдан”, 2010. 40 с.
5. Вакарчук О.Д. Корекція порушень писемного мовлення з використанням ігрових прийомів. *Вісник КПНУ імені Івана Огієнка. Корекційна педагогіка і психологія*, 2014. Вип. 5. С. 132-139.
6. Выготский Л. С. Собрание сочинений : в 6 т. Т. 3 : Проблемы развития психики. Москва : Педагогика, 1983. 368 с.
7. Голуб Н.М. Корекція порушень писемного мовлення в дітей молодшого шкільного віку : монографія. Харків : Майдан, 2014. 364 с.
8. Голуб Н.М. Методи та прийоми навчальної та корекційно-розвивальної роботи з молодшими школярами з порушеннями формування писемного мовлення : наук. стаття. Київ : Науковий часопис. Корекційна педагогіка, 2014. 72 с.
9. Голуб Н. М. Науково-теоретичні засади досліджень писемного мовлення та його порушень. *Науковий часопис НПУ імені М. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*, 2012. Вип. 21. С. 58-63
10. Данілавичюте Е. А., Ільяна В.М., Мартиніка А.І., Івашко О.А., Албул О.В. Виявлення і подолання труднощів опанування навички читання в учнів

загальноосвітніх навчальних закладів. Методичні рекомендації: Київ, Інститут спеціальної педагогіки і психології НАПН України, 2016. 77 с.

11. Данілавічюте Е.А. Діагностика стану сформованості складових мовленнєвої діяльності, що зумовлюють оволодіння навичок читання. *Теорія і практика сучасної логопедії : Збірник наукових праць : Вип. 3*. Київ : Актуальна освіта, 2007. 148 с.

12. Данілавічюте Е.А. Обґрунтування методики діагностики готовності дошкільників із НЗНМ до опанування навичок читання. *Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі*. Вип. 5. Київ : Науковий світ, 2004. С. 215–218.

13. Данілавічюте Е.А. Психолінгвістичний підхід до розроблення критеріїв оцінювання навички читання у дітей молодшого шкільного віку. *Дефектологія*. 2002. №4. С.46–48.

14. Дегтяренко Т. В. Нейропсихологічні аспекти порушень письмової мови у молодших школярів. *Наука і освіта*, 2006. № 3/4. С. 145-149.

15. Дементій А. А. Ну прочитай хоча б сторінку : Цікаві завдання для вдосконалення техніки читання (1-2класи). Тернопіль : Навчальна книга-Богдан, 2014. 72 с.

16. Едигей В. Б. Вчися читати, малюк! Київ : Гранд, 1995. 254 с.

17. Загальна психологія / упоряд. Скрипченко О. В, Доменська Л. В., Огороднійчук З. В. Київ : Либідь, 2005. 463 с.

18. Зубицька М.О. *Ното legens*: Читання як соціокультурний феномен. Львів : Літопис, 2004. 352 с.

19. Іванова Л. І. Літературознавча пропедевтика як основа повноцінного сприймання молодшими школярами художніх творів : дис.. ...канд. пед. наук : 13.00.02. Київ. 1996. 156 с.

20. Іванченко Р. Г. Адекватність розуміння і ясність тексту. Київ: Т-во „Знання” України, 1991. 48 с.

21. Івашина А. С. Дислексія, або коли мозок «не влаштований читати». Режим доступу: <https://archive.chytomo.com/fetysh/disleksiya-abo-koli-mozok-ne-vlashtovaniy-chitati>

22. Ігнатенко Н.В. Психологічна характеристика тексту й проблеми його розуміння. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2006. Вип.19. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/6/visnuk_19.pdf

23. Ільяна В.М. Попередження дислексій у дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку : навч.-метод. посібник. Київ : Інститут спеціальної педагогіки НАПН України, 2014. 120 с.

24. Ільяна В.М. Технології визначення особливостей рецептивної діяльності в контексті попередження дислексій у дітей із порушеннями мовленнєвого розвитку. *Дефектологія*. 2012. № 3. С. 6–10.

25. Ільяна В.М. Сучасні погляди на процес читання в структурі писемного мовлення. **Особлива дитина: навчання і виховання. 2022. №3. С.52–62.**

26. Ільяна В.М. *Особливості організації корекційно-розвивальної роботи вчителя-логопеда з попередження та подолання дислексії у дітей молодшого шкільного віку з ТПМ* // Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови: зб. наук. праць: Вип. 10. / за ред. В.В. Засенка, А.А. Колупаєвої. 2015. С.88-93. <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/>

27. Ільяна В.М. Виявлення своєрідності формування компонентів психолінгвістичної структури читання у старших дошкільників із порушеннями мовленнєвого розвитку // *Особлива дитина : навчання і виховання*. 2013. № 3. С.30–37

28. Каніщенко А. П. Система роботи над розумінням тексту у початковій школі. Тернопіль : Навчальна книга «Богдан», 2010. 96 с.

29. Кондратенко Л. О., Прищепа О. Ю. Технологія попередження дисграфії. Київ : Главник, 2005. 96 с.

30. Конопляста С. Ю., Сак. Т.В. Логопсихологія : підручник. Київ : Знання, 2010. 293 с.

31. Корніяка О. М. Лабіринти розуміння : текст як об'єкт Київ : Т-во „Знання” УРСР, 1990. 48 с.

32. Костюк Г. С. Про психологію розуміння. *Вчені записки НДІ психології УРСР*. Київ, 1950. Т. II. С.7–58.

33. Коченгіна М. В. Як залучити вашу дитину до читання. Харків : Вид-во «Ранок», 2010. 80 с.

34. Кравченко А.І., Яковлева Л.В. Науково-теоретичні основи подолання порушень письма і читання в дітей молодшого шкільного віку. *Сучасні проблеми логопедії та реабілітації* : матеріали IX Всеукр. заочної наук.-практ. конф., м. Суми, 15 грудн. 2020 р. С. 23-28. Режим доступу : <https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/9806/1/ЗБІРНИК%20Сучасні%20проблеми%20логопедії%20та%20реабілітації%202020.pdf>

35. Кравченко А. І., Яковлева Л. В. Організація та зміст корекційної роботи з подолання порушень письма і читання в дітей молодшого шкільного віку в умовах шкільного логопункту. *Сучасні проблеми логопедії та реабілітації* : матеріали IX Всеукр. заочної наук.-практ. конф., м. Суми, 15 грудн. 2020 р. Суми, 2020. С. 28-33. Режим доступу : <https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/9806/1/ЗБІРНИК%20Сучасні%20проблеми%20логопедії%20та%20реабілітації%202020.pdf>

36. Логопедія : підручник / за ред. М. Шеремет. Київ : Вид. дім «Слово», 2010. С. 507 –547.

37. Леонтьев А. А. Язык, речь, речевая деятельность. Москва : Просвещение, 1969. 214 с.

38. Лурия А. Р. Язык и сознание. Москва : Изд-во МГУ, 1979. 319 с.

39. Малярчук А.Я. Дидактичний матеріал для виправлення мовних недоліків : навч. посіб. для вчителів-логопедів, вчителів і вихователів шкіл та дитячих садків. Київ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 1997. 408 с.

40. Малярчук А.Я. Обстеження мовлення дітей : дидактичний матеріал. Київ : Літера ЛТД, 2003. 104 с.

41. Мартиненко В.О. Структура і зміст читацької компетентності молодших школярів. Збірник наукових праць: Педагогічна освіта: теорія і практика. Вип. XV. Кам'янець-Подільський, 2013. С. 145–151.

42. Махоня В. І. Порухення писемного мовлення : історія, реалії, перспективи. *Науковий часопис. Корекційна педагогіка*. Вип. 34. С. 57-62. Режим доступу: http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/22109/1/11_Makhonia%20V.I.pdf

43. Мілевська О. П. Методичні аспекти формування розуміння текстів у молодших школярів із ЗПР. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського університету імені Івана Огієнка. Серія : соціально-педагогічна / за ред. О.В. Гаврилова, В.І. Співака. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2011. Вип. XVI. С.159–168.

44. Мілевська О. П. Предикативні схеми як методичний прийом формування розуміння текстів в учнів із затримкою психічного розвитку. *Збірник наукових праць КПНУ ім. І. Огієнка : Серія соціально-педагогічна. Вип. XX, в 2 ч. / за ред. О.В. Гаврилова, В.І. Співака*. Кам'янець-Подільський : Медобори-2006, 2012. Ч. 2. С. 356–364.

45. Мілевська О. П. До питання етіотипології труднощів навчання читання учнів з когнітивними порушенням. *Концептуальні шляхи реформування та розвитку педагогічних наук : матер. наук.-практ. конференції (м. Миколаїв, 10-11 травня 2019 р.)*. Херсон.: Видавництво „Молодий вчений”, 2019. С. 55-60.

46. Мілевська О.П. Характеристика передумов опанування смисловим компонентом читацької діяльності в учнів з відхиленнями в розвитку. *Наукові праці КПНУ імені Івана Огієнка : зб. за підсумками звітної наук.-практ. конф. викладачів, докторантів і аспірантів. Вип. 13, у 3 т.* Кам'янець- Подільський : КПНУ імені Івана Огієнка, 2014. Т. 1. С.122–123.

47. Мілевська О. П. Психолого-педагогічні умови реалізації розуміння текстів у навчанні дітей з порушеннями пізнавальної діяльності. *Людина і соціум : сучасні проблеми взаємодії (психологічні і педагогічні аспекти) : зб. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 31.10. 2014 р.)*. Львів : ГО „Львівська педагогічна спільнота”, 2014. С. 39–43.

48. Меліченко В. М. До питання вивчення механізмів читання молодших школярів з тяжкими порушеннями мовлення. *Теорія і практика сучасної логопедії: зб. наук. праць*. Київ : Актуальна освіта. 2007. Вип. 4. С. 88–91.

49. Меліченко В.М. Стан сформованості навички читання в учнів молодших класів шкіл для дітей з ТПМ. *Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі : наук.-метод. зб. / [за ред. В.І. Бондаря, В.В. Засенка]*. Київ : 2006. Вип. 8, т. 2. С. 229–232.

50. Мусійчук І. П. Нетрадиційні методи навчання читання в початковій школі. URL : https://hm-rmk.ucoz.ru/pedvustavka/pedideji_musijchuk.pdf

51. Пантюк Т. І. Основи корекційної педагогіки : курс лекцій. Дрогобич : РВВ ДДПУ ім. І. Франка, 2007. 278 с.

52. Пічугіна Т.В. Методичні рекомендації щодо обстеження дітей із дислексією і дисграфією. *Методичні матеріали на допомогу вчителів-дефектологів*. Львів: ЛОНМІО. 1998. С. 78–89.

53. Психолінгвістичні дидактичні технології діагностики і подолання мовленнєвих порушень у молодших школярів з тяжкими порушеннями мовлення : навчально-методичний посібник / Е. Данілавичюте, Л. Трофименко, В. Ільяна, Ю. Рібцун, З. Мартинюк, Г. Грибань. Київ : Інститут спеціальної педагогіки і психології НАПН України, 2022. 847 с.

54. Рібцун Ю. Учні початкових класів із тяжкими порушеннями мовлення : навчання та розвиток : навч.-метод. посіб. Львів : Світ, 2020. 264 с.

55. Савченко О. Я. Методика читання у початкових класах. Київ : Освіта, 2007. 334 с.

56. Сак Л. А., Семенова Н. М., Харчук В. В. Навчання ранньому читанню (читання за системою Глена Домана з дітьми раннього віку). Тернопіль : Мальва-ОСО, 2004. 56 с.

57. Стадненко Н. М., Ілляшенко Т. Д., Обухівська А. Г. Методика діагностики відхилень в інтелектуальному розвитку молодших школярів. Кам'янець-Подільський : Видавець ПП Зволенко Д.Г., 2006. 34 с.

58. Старагіна І. П., Терещенко В.М., Панченков А.О. Нова українська школа: розвиток читацької компетентності в учнів початкової школи в системі інтегрованого навчання: навчально-методичний посібник. Харків : Соняшник. 2020. 176 с.

59. Тарасун В. В. Писемне мовлення: запобігання і корекція порушень. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2008. 299 с.

60. Тарасун В. В. Логодидактика : навч. посіб. Київ : Вид. дім «Слово», 2011. 392 с.

61. Тихонова К. С. Труднощі навчання : дислексія, дисграфія, диспраксія, дискалькулія. Харків : Ранок, 2021. 152 с.

62. Чепелева Н.В. Технології читання. Київ : Главник, 2004. 96 с.

63. Чепелева Н. В. Текст і читач: посібник. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015, 124 с.

64. Шеремет М. К., Коломієць Ю. В. Нейропсихологічний аспект готовності до шкільного навчання дітей з ТПМ. [Науковий часопис НПУ педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія](#). 2016. Вип. 32(2). С. 240–247.

65. Яцента Л. Є. Ігрові форми навчання читання першокласників. Тернопіль : Астон, 2011. 160 с.

66. Bakker, D.J. *Neuropsychological treatment of dyslexia*. New York, NY : Oxford University Press, 1990.

67. Pawłowska R. *Lingwistyczna teoria nauki czytania*. Gdańsk : Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 1993. 138 s.

68. Sokulski R. Czytanie tworche i czytanie krytyczne a czytanie ze zrozumieniem. *XV Konferencja Diagnostyki Edukacyjnej*, Kielce, 2009. S. 302-308.

69. Capińska E. Czytanie krytyczno-twórcze. Poznań, UAM. URL : http://edukajadialog.pl/archiwum/1998,96/luty,136/czytanie_krytyczno-tworcze,690.html

70. Zielger C., Goswami U. Reading asquisition, developmental dyslexia, and skilled reading across languages: a psycholinguistic grain size theory. *Psychological Bulletin*, 2005. Vol.131, No. 1, 3-29.

71. Sternberg R. J. *Psychologia poznawcza*, Warszawa 2001, s. 118–119.